

2. Struktura obyvatel

Ze0132 Geografie obyvatelstva a sídel

Struktura obyvatel

- **Biologické znaky** – struktura obyvatelstva podle pohlaví, věku, zdravotního stavu apod.
- **Ekonomické znaky** – struktura podle ekonomické aktivity, povolání a zaměstnání, sociální struktura apod.
- **Kulturní znaky** – struktura podle rasy, vzdělání, národnosti, jazyková, religiózní struktura apod.

Struktura obyvatel podle pohlaví

Feminita

- Index feminity (I_f):

- \check{Z} = počet žen
- M = počet mužů

$$I_f = \frac{\check{Z}}{M} * 1000$$

Maskulinita

- Index maskulinity (I_m):

- M = počet mužů
- \check{Z} = počet žen

$$I_m = \frac{M}{\check{Z}} * 1000$$

- Možnost vztažení také k určité věkové skupině – specifické indexy
- Muži tvoří cca 50,4 % a ženy 49,6 % celosvětové populace
- Ve většině evropských států, v USA a bývalém SSSR je převaha ženského obyvatelstva, naopak převaha mužů je především v Indii, v některých islámských státech, v Hongkongu a Singapuru

Zastoupení mužů a žen v populaci

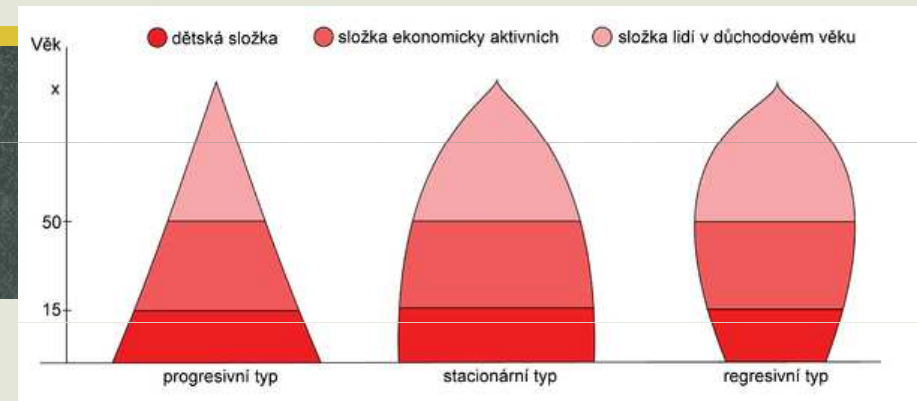
- Větší rozdílnosti v početních podílech mužů a žen vznikají v důsledku působení tří základních faktorů:
 1. rozdílnost v počtu rodičích se chlapců a dívek
 2. rozdílnost v úmrtnosti mužů a žen
 3. působení migračních procesů
- Poměr pohlaví při narození tzv. **sekundární sex ratio** se pohybuje v rozmezí 104–107 chlapců na 100 děvčat
- Vzhledem k tomu, že ženy se dožívají vyššího věku než muži, dochází především ve vyšších věkových skupinách k výraznější početní převaze žen (feminizaci)

Struktura obyvatel podle věku

- Sundbärgovo dělení podle věku:
 1. **dětská složka populace** (věk 0–14 let)
 2. **reprodukční složka populace** (věk 15–49 let; 15–49 = fertilní věk)
 3. **postreprodukční složka populace** (věk 50 a více let)

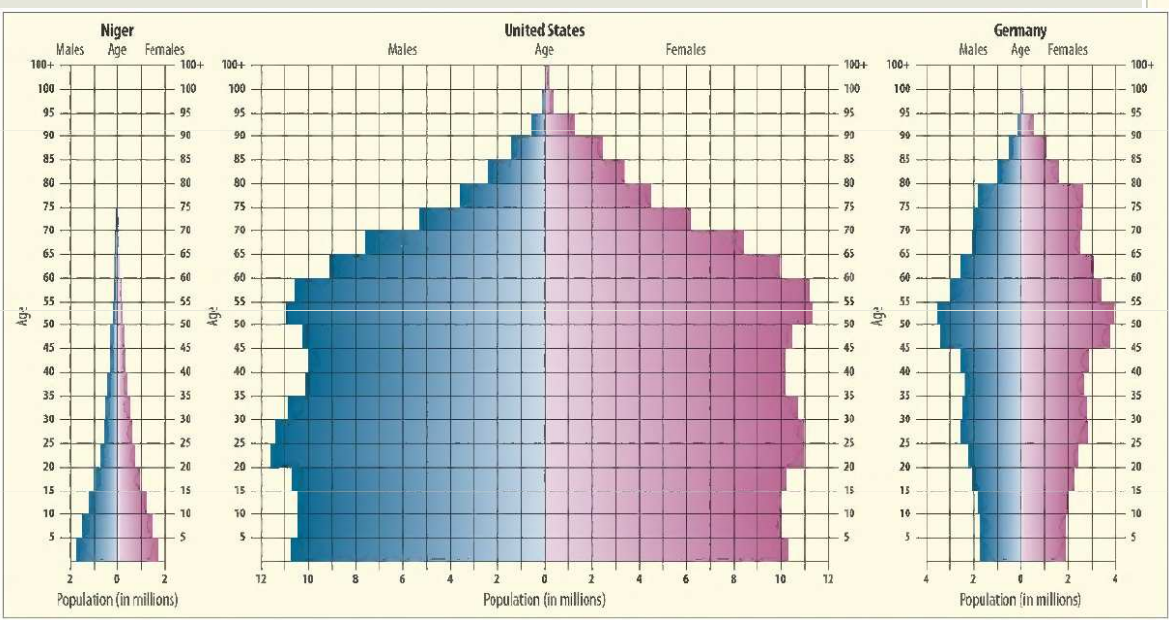
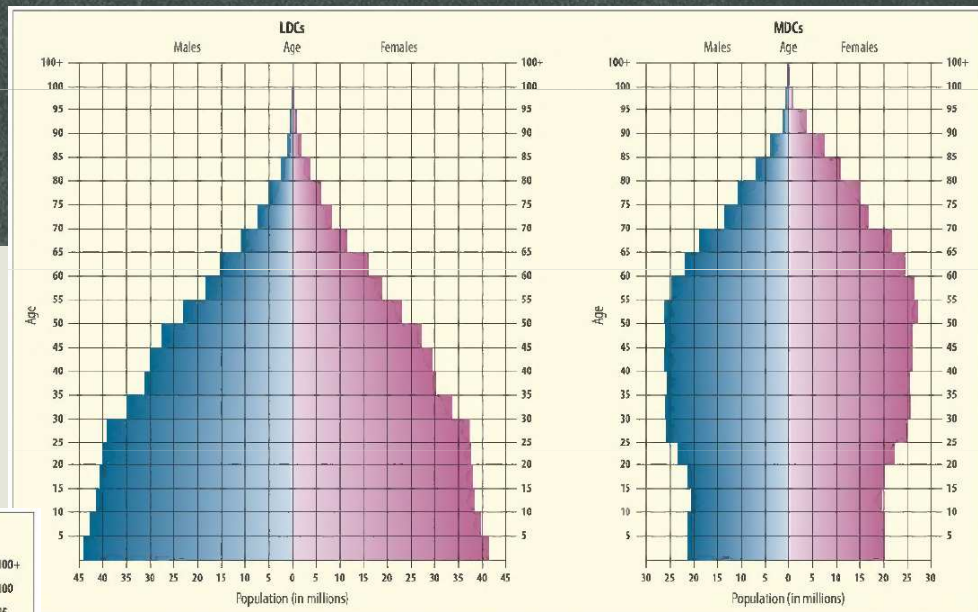
- Dělení podle ekonomické aktivity:
 1. **předproduktivní věk** – ekonomicky neaktivní obyvatelstvo (věk 0–14 let)
 2. **produktivní věk** – ekonomicky aktivní obyvatelstvo (věk 15–64 let)
 3. **poproduktivní věk** – ekonomicky neaktivní obyvatelstvo (věk 65+)

Věková pyramida

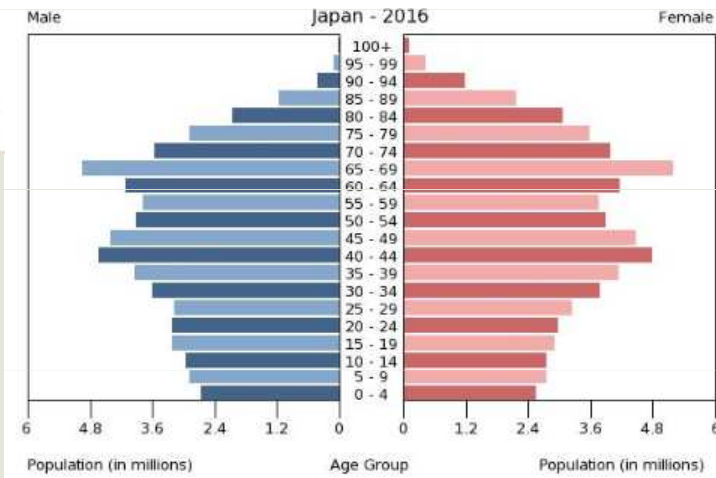
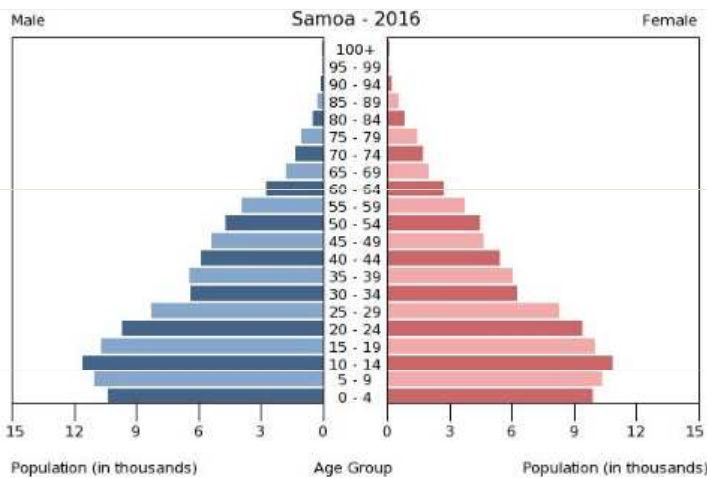
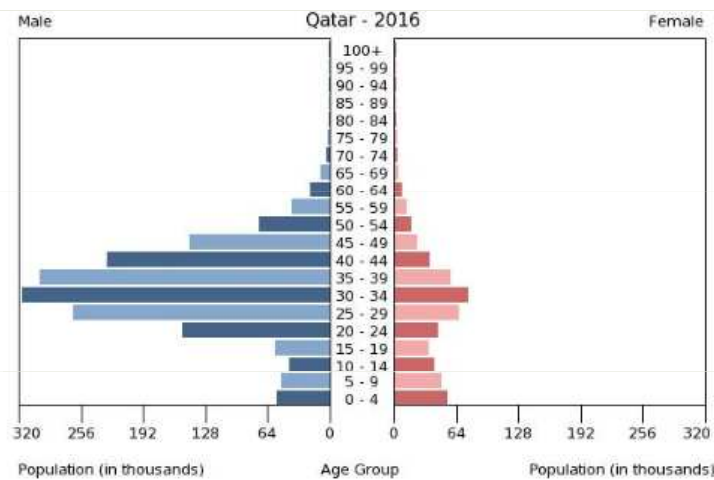

- Nejčastěji používaný způsob interpretace věkové struktury obyvatelstva
- Podstatou věkové pyramidy jsou dva spojené grafy – histogramy četnosti mužů (levá část grafu) a žen (pravá část grafu)
- Na horizontální ose se zobrazuje počet obyvatel a na vertikální věkové kategorie
- Obvykle se sestavuje pro jednotlivé věkové ročníky obyvatelstva nebo pro pětileté věkové kategorie.
- Mohou nabývat různých tvarů
 1. **Progresivní typ** s výraznou převahou dětské složky (okolo 40%), projevuje širokou základnou pyramidy a předpokládá se rozšířená reprodukce obyvatelstva. Každý další ročník je početnější
 2. **Stacionární typ**, kde podíly dětské a postreprodukční složky jsou vyrovnány
 3. **Regresivní typ**, kde složka postreprodukční (okolo 30 %) výrazně převažuje nad zastoupením složky dětské. Pyramida má zúženou základnu, která je důsledkem zmenšování počtu narozených

LDCs x MDCs

Věkové pyramidy států světa

Demografické stárnutí populace

- Snižování plodnosti žen
- Snižování podílu dětské složky v souboru obyvatel
- Přibývání obyvatel v postreprodukčním věku
- **Index stáří (I_s)** – poměr postreprodukční a dětské složky obyvatelstva.

$$I_s = \frac{P_{65+}}{P_{0-14}} * 100$$

- I_s = index stáří
- P_{65+} = poproduktivní obyvatelstvo
- P_{0-14} = předproduktivní obyvatelstvo

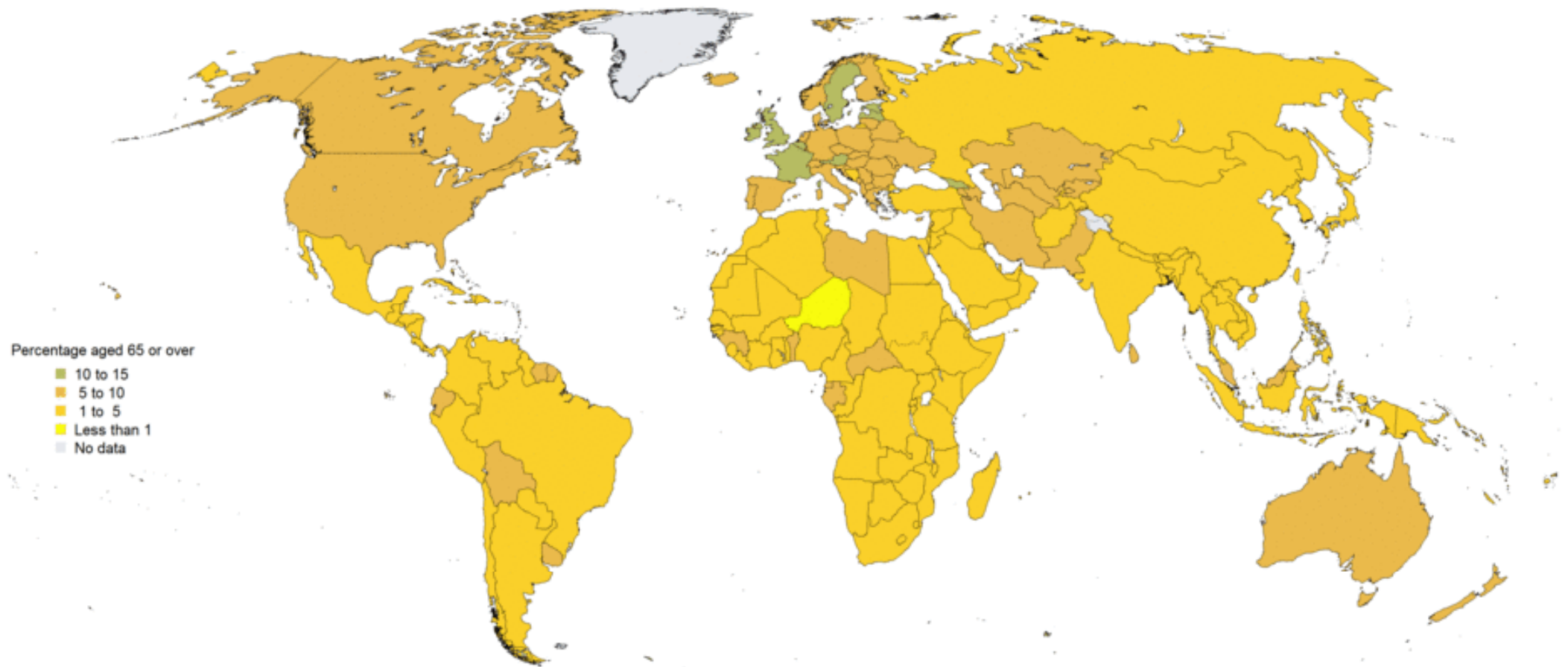
Stárnutí populace – světový trend

- Podíl dětské složky činí 30 %
- V hospodářsky vyspělých zemích světa činí tento podíl pouze 18 %, zatímco pro méně vyspělé země dosahuje hodnoty 33 %
- V západní, střední a východní Africe převyšuje podíl dětí na celkové populaci 44 %, v zemích západní Evropy naopak dosahuje pouhých 17 %
- V zemích EU naopak výrazně roste zastoupení obyvatel starších věkových skupin

Demografické stárnutí populace

Percentage of population aged 65 or over, 1950

Percentage aged 65 or over

- 10 to 15
- 5 to 10
- 1 to 5
- Less than 1
- No data

© 2019 United Nations, DESA, Population Division. Licensed under Creative Commons license CC BY 3.0 IGO.

Data source: United Nations, DESA, Population Division. *World Population Prospects 2019*. <http://population.un.org/wpp/>

The designations employed and the presentation of material on this map do not imply the expression of any opinion whatsoever on the part of the Secretariat of the United Nations concerning the legal status of any country, territory, city or area or of its authorities, or concerning the delimitation of its frontiers or boundaries. Dotted line represents approximately the Line of Control in Jammu and Kashmir agreed upon by India and Pakistan. The final status of Jammu and Kashmir has not yet been agreed upon by the parties. Final boundary between the Republic of Sudan and the Republic of South Sudan has not yet been determined. A dispute exists between the Governments of Argentina and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland concerning sovereignty over the Falkland Islands (Malvinas).

Ekonomická struktura obyvatel

- Mezi nejdůležitější klasifikace obyvatelstva na základě ekonomických znaků patří členění podle **ekonomické aktivity** obyvatelstva
- **Ekonomicky aktivní obyvatelstvo** – všechny osoby zaměstnané nebo hospodářsky činné, v současnosti nezaměstnané hledající práci, dále ženy na mateřské dovolené, pracující důchodce, pracující studenty a učně, a tzv. osoby zdržené od povolání (např. vojáci základní služby) = **pracovní síla**
- **Ekonomicky neaktivní obyvatelstvo** – osoby nezávislé a závislé na živiteli – děti do 15 let, ženy v domácnosti, které nemají žádný zdroj příjmu a také učni a studenti bez příjmu
- **Míra ekonomické aktivity** obyvatelstva – podíl pracovní síly (zaměstnaných a nezaměstnaných) na počtu všech osob starších 15 let

Zaměstnané x nezaměstnané osoby

Osoby zaměstnané

- Všechny osoby 15-ti leté a starší, které ve sledovaném období (referenční týden) patřily mezi placené zaměstnané (na základě pracovního poměru, dohody o provedení práce resp. pracovní činnosti, případně na základě jiného smluvního vztahu) nebo tzv. sebezaměstnané (pracující ve vlastní firmě, vypomáhající členové domácností a členové produkčních družstev).
- Osoby pracovaly alespoň 1 hodinu za mzdu, plat nebo jinou odměnu.

Dle definice ILO (Mezinárodní organizace práce)

Osoby nezaměstnané

- Všechny osoby 15-ti leté a starší, které ve sledovaném období souběžně splňovaly následující podmínky:
 1. byly bez práce, což znamená, že nebyly ani v placeném zaměstnání, ani nebyly sebezaměstnané;
 2. hledaly aktivně práci, čímž se rozumí např. registrace u úřadu práce, nebo jiné zprostředkovatelny práce, případně hledání práce přímo v podnicích, podnikání kroků pro založení vlastní firmy nebo hledání práce jiným způsobem;
 3. byly připraveny k nástupu do práce okamžitě nebo nejpozději do 14 dnů.

Struktura obyvatel podle zaměstnání v sektorech národního hospodářství

- Ukazatel celkové úrovně ekonomického rozvoje
- Většina statistik – 3 úrovně (**primér**, **sekundér** a **terciér**), někdy se vyčleňuje také i **kvartér** či **kvintér**.
- V našich podmínkách využití klasifikace CZ NACE:
 - I. zemědělství, lesnictví a rybnářství
 - II. průmysl a stavebnictví
 - III. doprava, spoje, obchod, pohostinství a ubytování, bytové hospodářství
 - (IV. výzkum a vývoj, školství, veřejná správa, peněžnictví a pojišťovnictví, ostatní nevýrobní činnosti)

CZ-NACE firmy - název	
A.	01 : Rostlinná a živočišná výroba, myslivost a související činnosti
A.	02 : Lesnictví a těžba dřeva
B.	05 : Těžba černého a hnědého uhlí
B.	08 : Těžba a dobývání ostatní
B.	09 : Podpůrné činnosti při těžbě
C.	10 : Výroba potravin, výrobků, nápojů a tabákových výrobků
C.	11 : Výroba nápojů
C.	16 : Výroba dřevěných a korkových výrobků (kromě nábytku) výroba proutěných a slaměných výrobků
C.	22 : Výroba pryžových a plastových výrobků
C.	24 : Výroba základních kovů
C.	25 : Výroba kovových konstrukcí a kovodělných výrobků, kromě strojů a zařízení
C.	28 : Výroba strojů a zařízení j. n.
C.	31 : Výroba nábytku
E.	38 : Shromažďování, sběr a odstraňování odpadů, úprava odpadů k dalšímu využití
F.	41 : Výstavba budov
F.	42 : Stavitelství inženýrské
F.	43 : Stavební činnosti specializované
G.	45 : Velkoobchod, maloobchod a opravy motor. vozidel
G.	46 : Velkoobchod, kromě motorových vozidel
H.	49 : Pozemní a potrubní doprava
H.	52 : Činnosti vedlejší v dopravě a skladování
H.	53 : Činnosti poštovní a kurýrní
I.	56 : Stravování a pohostinství
J.	58 : Vydavatelské činnosti
K.	64 : Finanční zprostředkování kromě pojišťovnictví a penzij. financování
L.	68 : Činnosti v oblasti nemovitostí
M.	71 : Architektonické a inženýrské činnosti; technické zkoušky a analýzy
N.	80 : Bezpečnostní a pátrací činnosti
N.	81 : Činnosti související se stavbami a úpravou krajiny
N.	82 : Administ., kancel. a jiné podpůrné činnosti pro podnikání
O.	84 : Veřejná správa a obrana; povinné sociální zabezpečení
P.	85 : Vzdělávání

Nezaměstnanost

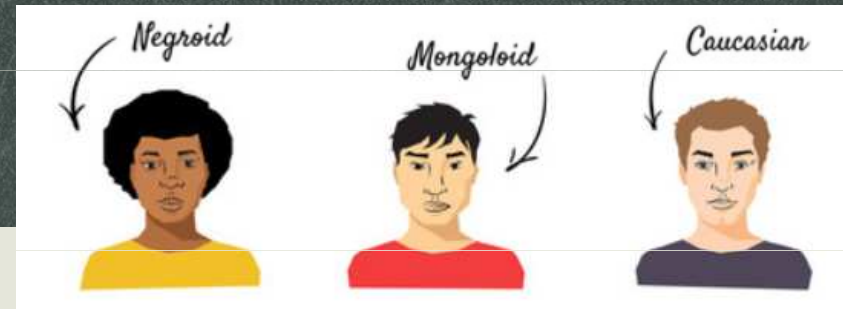
- Pracovní síla – součet zaměstnaných a nezaměstnaných
- **Obecná míra nezaměstnanosti** – podíl všech nezaměstnaných na veškeré pracovní síle daného území
- **Podíl nezaměstnaných osob** – podíl dosažitelných uchazečů o zaměstnání ve věku 15–64 let ze všech obyvatel ve stejném věku
- **Specifická míra nezaměstnanosti** – např. podle věkových nebo vzdělanostních skupin obyvatelstva určitého území

Sociální struktura obyvatelstva

- Na základě příslušnosti obyvatel k socioekonomickým nebo socioprofesionálním skupinám
- Zachování druhové rozmanitosti – nespočívá v unifikaci a homogenosti sociálně ekonomického prostoru, ale naopak v zachování rozmanitosti a různorodosti projevů lidské existence

- **Sociální stratifikace** – sociální rozvrstvení společnosti
- Stratifikační systémy:
 1. **Otrokářský** – 1 osoba majetkem jiné, majitelem mohl být panovník, stát, jednotlivec
 2. **Kastovní** – člověk se narodí do určité kasty a je vyloučeno, aby se přesunul do jiné kasty, ale celá skupina mohou změnit své postavení v kastovním systému
 3. **Stavový** – skupiny lidí, které mají stejný status, tvořen souborem privilegií, práva a povinností
 4. **Třídní** – rozsáhlá skupina osob, kteří mají podobné ekonomické prostředky

Rasová struktura

- Vznik – 2 koncepty:
 - Teorie monogenetického vzniku ras – všechny tři základní lidské rasy se vyvinuly v průběhu období mezi 100 tis. až 12 tis. let př. n. l. z jednoho společného prazákladu
 - Teorie polygenetického vzniku ras – vycházejí z představy různých předků dnešních ras
- Skupiny ras se vyčleňují na základě **shodných znaků** (fyzické), které bývají dědičné (barva pleti, barva a tvar očí, barva a forma vlasů), morfologické znaky některých orgánů (tvar nosu, úst aj.)
- Udává se 200–400 ras resp. nižších rasových útvarů. Jejich seskupením se vytvořil systém tří velkých ras:
 - **europoidní** (bílé)
 - **ekvatoriální** (černé)
 - **mongoloidní** (žluté)

Etnicita = soubor naučených kulturních praktik, jimiž se skupiny definují a navzájem od sebe odlišují, a to především v oblasti jazyka, dějin, původu, náboženství a styl (tradice oblékání, změn těla, vztah k tělu). Typické pro sociologii a kulturologii.

Europoidní rasa

- Charakteristické znaky – vlnité nebo rovné, různě zbarvené vlasy, světlá nebo tmavší pokožka – silnější ochlupení, tenčí vystouplé nosy a užší až středně hrubé rty
- **Severní větev** – lidé s nízkým stupněm pigmentace (světlá pokožka, světlé vlasy) a vyšším tělesným vzrůstem (Skandinávie, Island, značnou část britských ostrovů, Nizozemí a severní Německo).
- **Jižní větev** – lidé s vyšším stupněm pigmentace (tmavší pokožka, tmavé vlasy a oči) a nižším tělesným vzrůstem (Středomoří, Portugalsko, Španělsko, Itálie, arabské a africké státy apod.).

Ekvatoriální rasa

- **Africká negroidní** – afričtí černoši s intenzivně pigmentovanou pokožkou, kučeravými vlasy, tmavými očima, slabě vyvinutým ochlupením těla, mírně vystupujícím širokým nosem a výraznými rty
 - Jih od Sahary v makroregionech, západní, centrální, východní a jižní Afriky, potomci tvoří početné populace jak USA, tak v zemích Latinské Ameriky (např. Brazílie, Jamajka, Haiti, Kuba)
- **Oceánská australoidní** – tmavší barvou pokožky, širokým nosem a výraznými rty se tito lidé podobají negroidnímu obyvatelstvu, mají ale převážně vlnité vlasy a silnější ochlupení těla (Melanésané a Papuánci)

Mongoloidní rasa

Mongloid

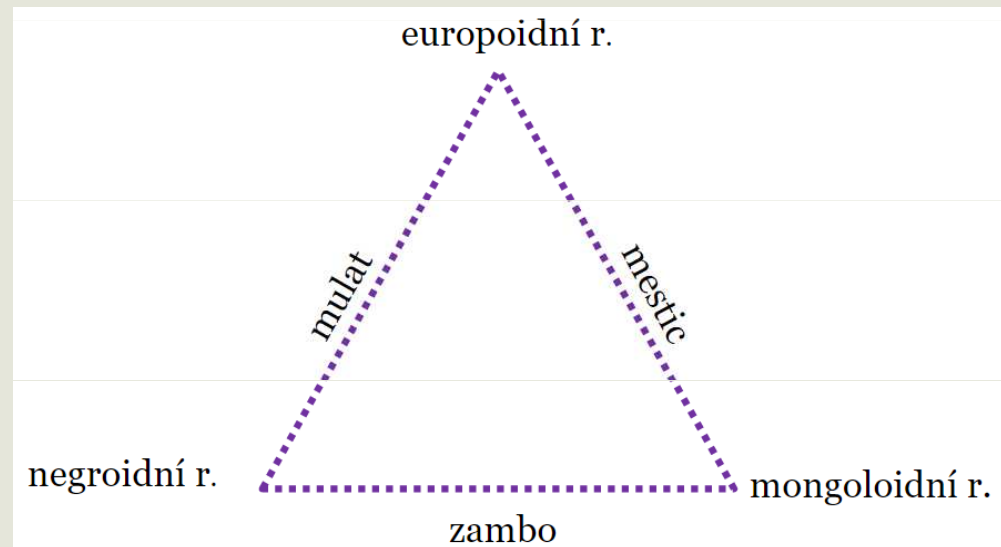
- Rovné černé vlasy, slabé ochlupení těla, úzké oči, plochá tvář, úzký nebo středně široký nos a především pestrá škála žlutých odstínů pokožky
- **Asijská větev** – dělí se na kontinentální a tichooceánskou
 - Lidé **kontinentální (severní)** skupiny se vyznačují výraznější žlutější pigmentací, mohutnější stavbou těla, širokou tváří a nižším vzrůstem (Mongolové, Burjati a Jakuti)
 - K **tichooceánské (východní)** skupině náležejí Korejci a severní Číňané. Specifické postavení má **arktická skupina**, kterou tvoří Eskymáci a paleoasiaté (Čukčové, Korjati)
- **Americká větev** – američtí Indiáni – jejich vlasy jsou rovné a tvrdé, nemají zpravidla plochou tvář a mají ostře vystouplý nos

Smíšené a přechodné formy ras

Mulati – ekvatoriální a europoidní rasa – Morfologií tváře se podobají europoidní, avšak tmavá barva pokožky připomíná negroidní rasu

Zambové – mongoloidní a ekvatoriální rasa

Mestici – europoidní a mongoloidní

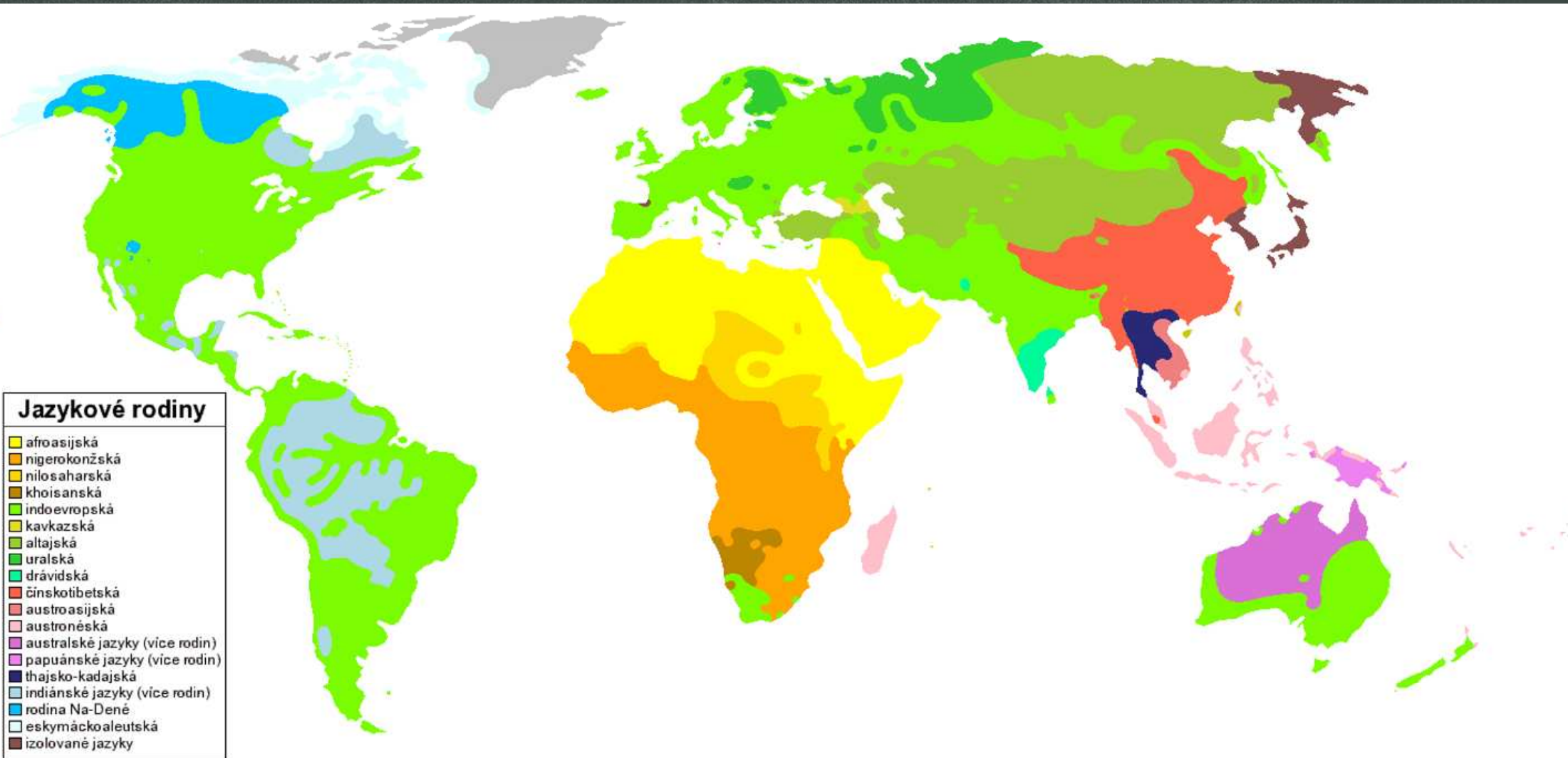

Národnostní struktura

- **Národnost** – příslušnost obyvatel k určitému národu
- **Národ** – reprezentuje historickou formu lidské společnosti, která vznikla na základě:
 - Pevného společenství
 - Hospodářského života
 - Společného jazyka
 - Území
 - Kultury
 - Způsobu života
 - Tradic a jejich odrazu v národní psychice a národním vědomí
- **Národ** tedy není biologickou kategorií
- Nutno odlišit pojem **státní příslušnost**, která je výsledkem politické diferenciacce a souvisí se vznikem států

Jazyková struktura

- **Národní jazyk** – hlavní diferenciační znak v lidské komunikaci, dorozumívací prostředek členů určitého národa
- **Mateřský jazyk** – jazyk, kterým se lidé jako první naučí hovořit, tedy jazyk v němž obvykle nebo převážně myslí
- Jednotlivé jazyky jsou soustředěny do několika hierarchicky uspořádaných informačních souborů. Tím nejvyšším jsou tzv. **jazykové rodiny**, dále následují jazykové skupiny a podskupiny
- Nejrozšířenějším jazykovým souborem současnosti je **indoevropská jazyková rodina**. Jazyky, které náležejí do této jazykové rodiny hovoří 95 % obyvatel Evropy, Severní a Latinské Ameriky, 75 % obyvatel Austrálie a Oceánie a 25 % obyvatel asijského obyvatelstva

[https://cs.wikipedia.org/wiki/Jazykov%C3%A1_rodina#/media/File:Human_Language_Families_Map_\(Wikipedia_CS\).PNG](https://cs.wikipedia.org/wiki/Jazykov%C3%A1_rodina#/media/File:Human_Language_Families_Map_(Wikipedia_CS).PNG)

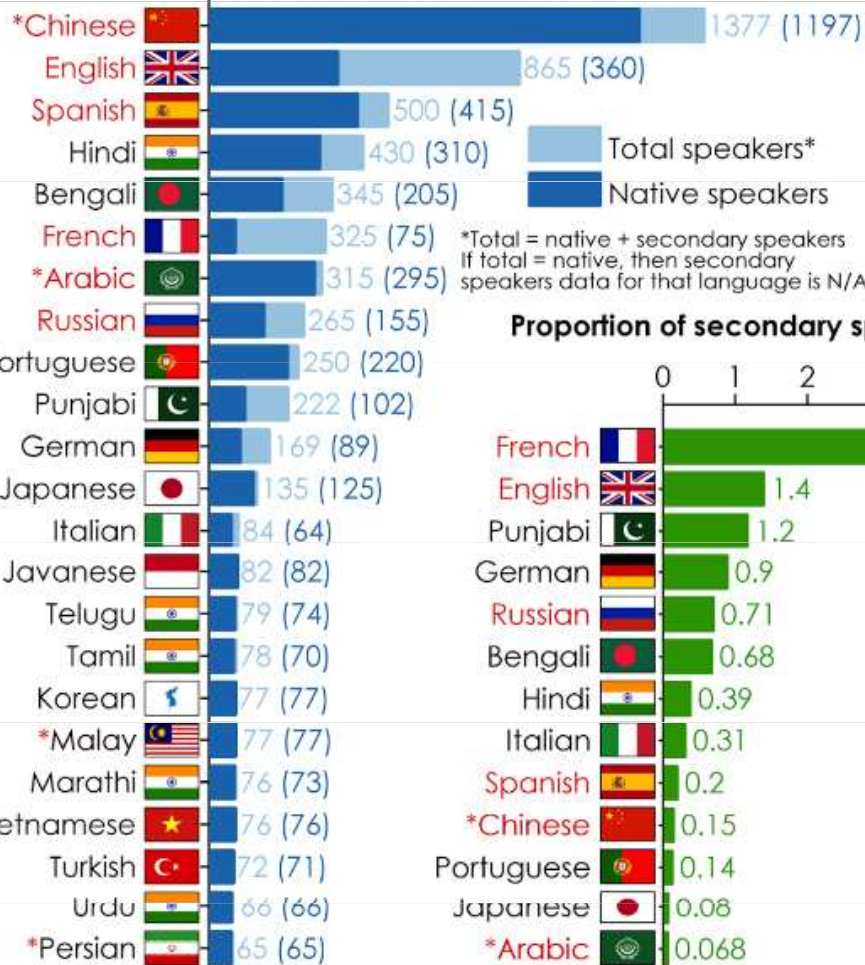
Indoevropská jazyková rodina

- **Slovanské jazyky** – čeština, slovenština, polština a lužickosrbština, dále ruština, ukrajinština, běloruština, bulharština, makedonština, slovinština nebo srbochorvatština
- **Germánské jazyky** – němčina, lucemburština, holandština, fríština, angličtina, dánština, švédština, norština, islandština a faerština
- **Románské jazyky** – španělština, katalánština, portugalština, francouzština, rétorománština, moldavština
- **Keltské jazyky** – irština, waleština, gaelský jazyk, bretoňský jazyk
- **Baltské jazyky** – litevština a lotyšština
- Za zcela samostatné jazykové útvary bývají pokládány řečtina, albánština, arménština, tátština
- **Indoíránské jazyky** – sanskrt, bengálština, perština, tádžičtina, staroperština atd
- **Indoárijské jazyky** – nepálština, sindhština, urdština, urijština, romština atd

Red denotes official languages used at the UN

Number of speakers (million)

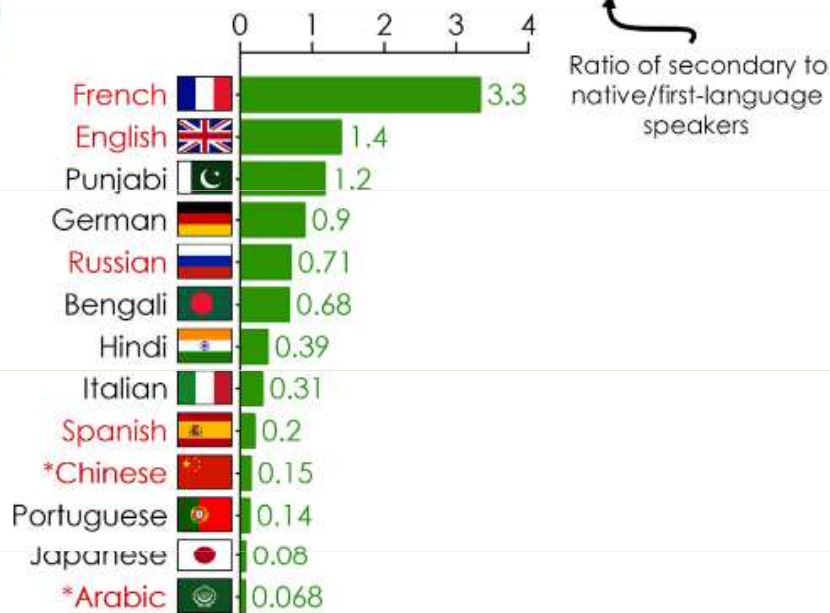
0 200 400 600 800 1000 1200 1400 1600

Sources:
Ethnologue
Swedish Nationalencyklopedin
Wikipedia
/u/UCanDoEat

*Total = native + secondary speakers
If total = native, then secondary speakers data for that language is N/A

Proportion of secondary speakers (2nd:1st)

Languages

*Family languages that can be divided further into distinct languages

<https://uniqueworldbrw.blogspot.com/2016/07/most-widely-spoken-languages-in-world.html>

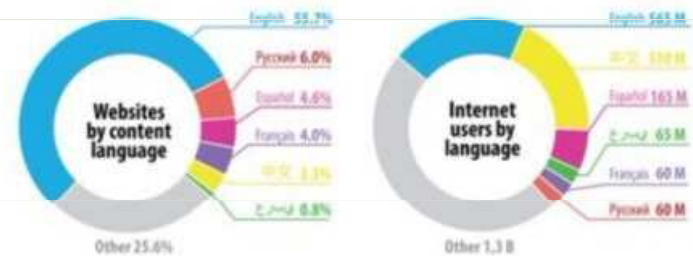
6 OFFICIAL LANGUAGES OF THE UNITED NATIONS

THE UN LANGUAGES GLOBALLY:

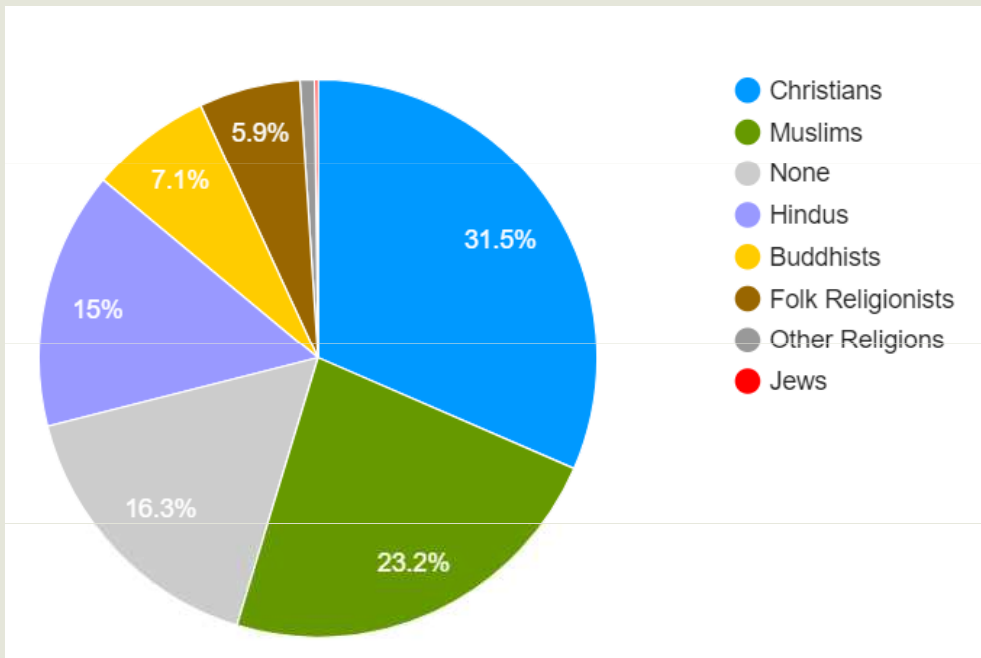
ONLINE PRESENCE:

Náboženská struktura – světová náboženství

- **Křesťanství** – nejrozšířenější náboženství, světový proud vyznavačů víry Ježíše Krista, vznik v 1. stol. n. l. v Palestině, základem je Bible – Starý a Nový zákon
 - **Římskokatolická větev** – v čele papež, sídlí ve Vatikánu
 - **Protestantská větev** – hlásí se k nim na 400 mil. lidí celého světa
 - **Pravoslavná (byzantská) větev** – představitel biskup. Postupně se vytvořily tzv. autokefálie církví (odvozeno z řeckého autos = sám, kefalé = hlava) s vlastními patriarcháty
- **Buddhismus** – vznik v 6.–5. stol. př. n. l. a jsou spojovány s Buddhou, hlavně Čína a jihovýchodní Asie
- **Islám** – nejmladší náboženství – 7. stol. n. l. prorok Mohammed (Muhammad)
 - Od 8. stol. n. l. se náboženství člení na dvě větve: sunnitskou a šíitskou
 - **Sunnité** – odvozeno od arabského slova sunna (zvyk, cesta). Sunnité tvoří asi 90 % všech muslimů. Za sunnity se označují ti muslimové, kteří již od roku 632 (rok 10 podle islámského kalendáře) po smrti Mohameda uznali za jeho nástupce Abú Bakra
 - **Šíité** - jejich protipólem se stali šíité (z arabského ší'at Alí – strana Alího), kteří tvrdili, že titul chalífy by měl dědičně připadnout Mohamedově rodině, konkrétně jeho zeťovi Alímu.
 - Celkový počet vyznavačů islámu (muslimů) je odhadován na 1,3 mld. osob

Náboženská struktura – světová náboženství

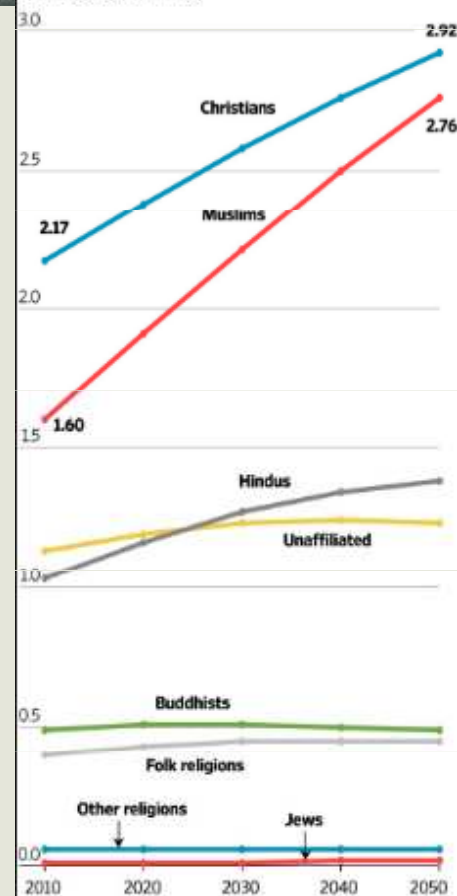
<http://www.worldometers.info/world-population/#religions>

<https://jafrianews.com/2015/04/05/worlds-muslim-population-will-become-nearly-equal-to-christians-by-2050/>

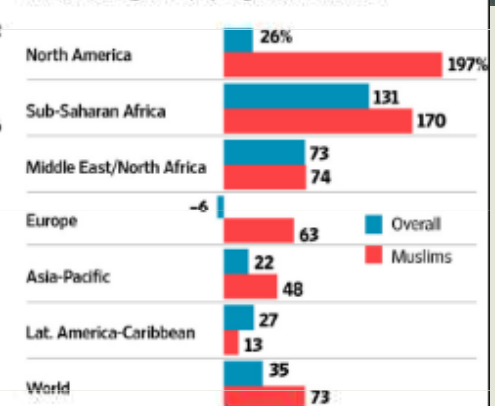
The World's Religions in 2050

Muslims are expected to be nearly as numerous as Christians by midcentury

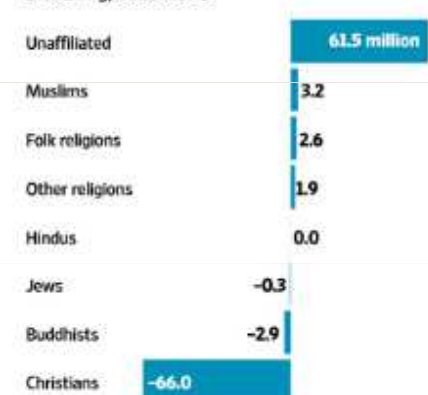
Projected change in global population, 2010-2050, in billions

Projected Muslim population growth compared with overall growth, by region, 2010-2050

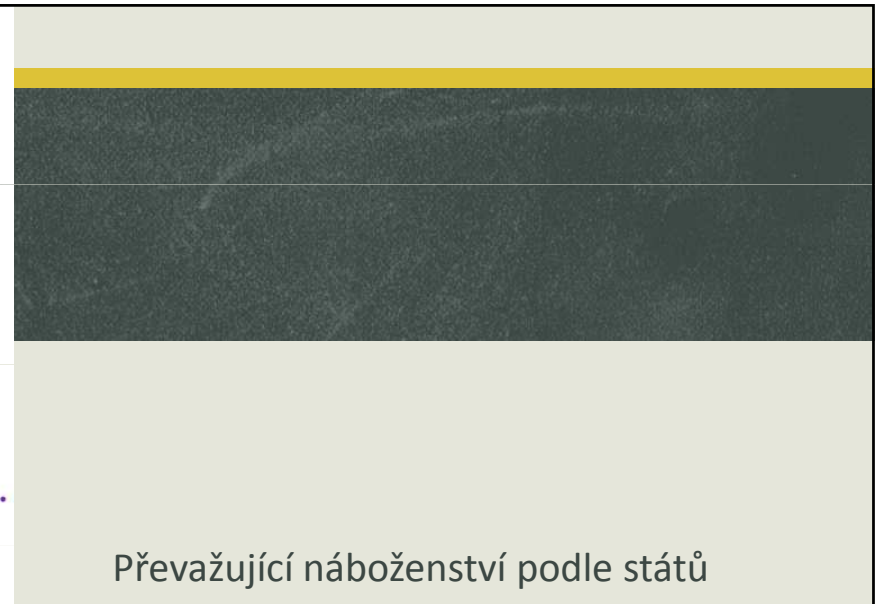
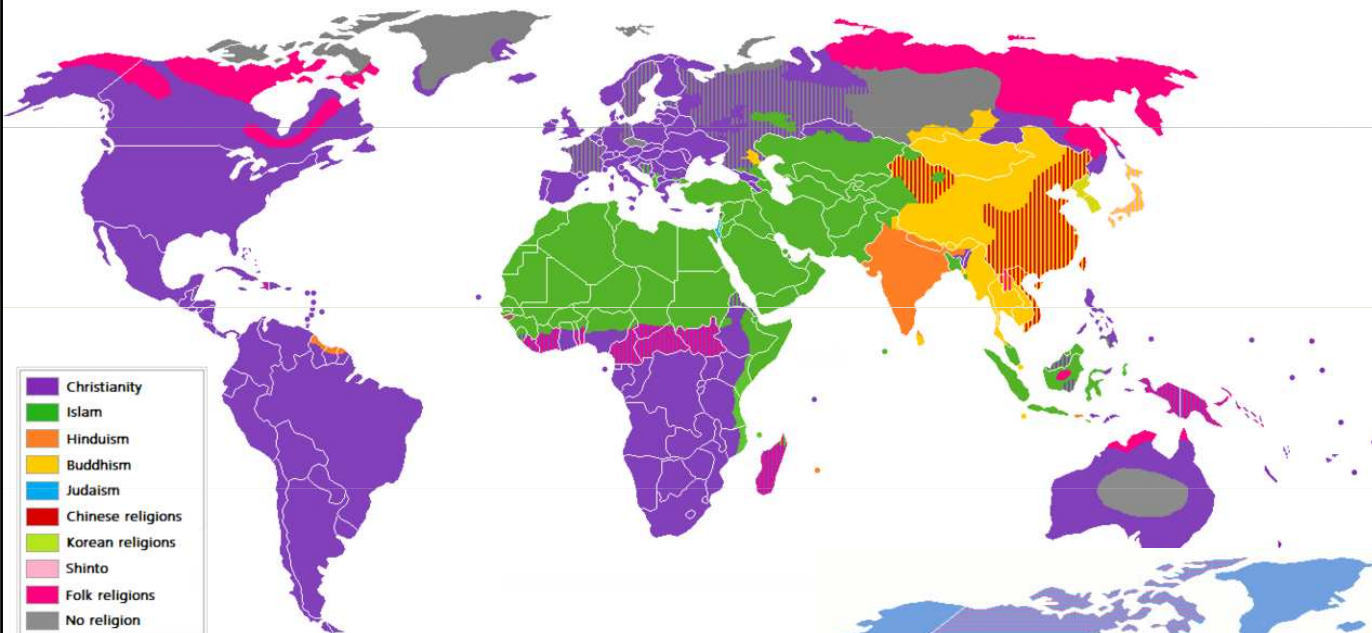
Projected cumulative net change due to religious switching, 2010-2050

Source: Pew Research Center

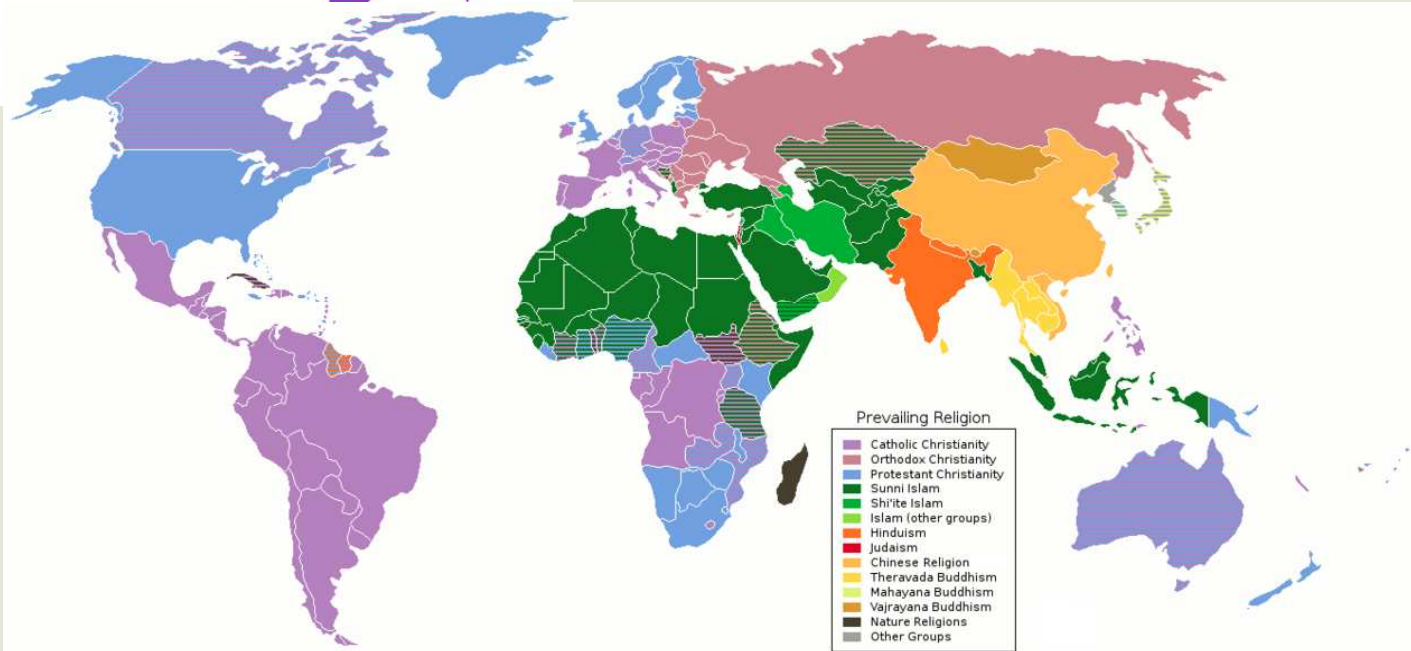
THE WALL STREET JOURNAL

The Religions of the World

Převažující náboženství podle států

Hlavní světová náboženství

TEMPLES

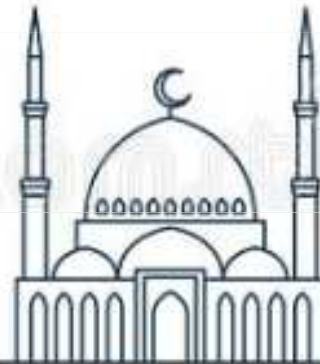
OF DIFFERENT RELIGIONS

JUDAISM

ORTHODOXY

ISLAM

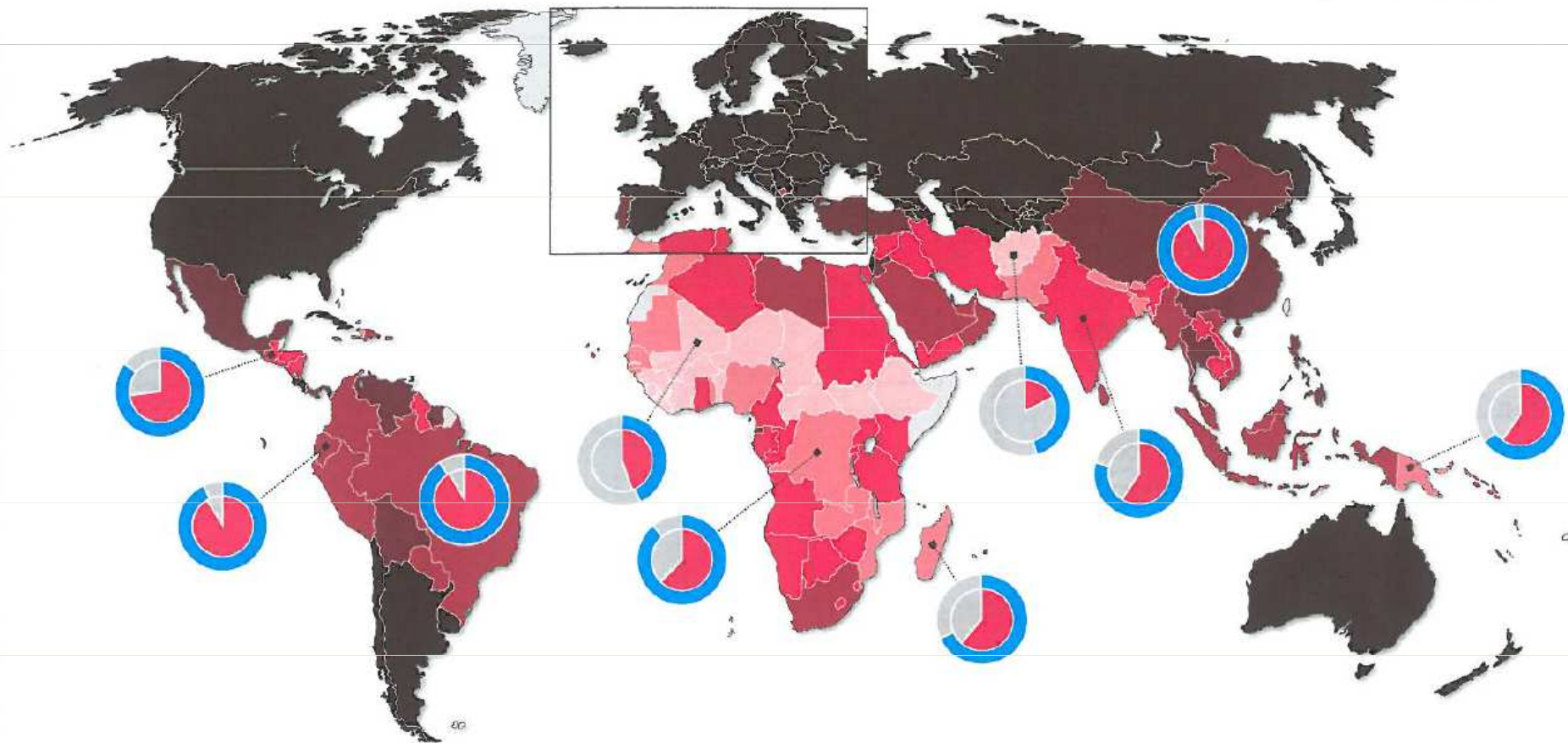
CATHOLICISM

BUDDHISM

Gramotnost obyvatel

0 4 000 km

LEGENDA

Podíl obyvatel starších 15 let, kteří umějí číst a psát (v %)

50,0 70,0 90,0 95,0 97,5

chybějící data

gramotnost mužů
(podíl gramotných mužů na mužské populaci)

gramotnost žen

Zdroj dat:
<https://data.unicef.org>